

[ועוד פרטו בגמרא הנהגות בריאות שונות ליולדת ולמקוץ דם. ולא הובאו בפוסקים. ואולם כתב הרמ"א (או"ח תסח, י) שכבר נהגו שלא להקוץ דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות. וכן יש שהביאו מה שאמרו אין מקיזים דם בימי שני שלישי וחמשי (שו"ע הגר"ז הל' שמירת הגוף והנפש ה). הרוצה שיוציאו דם ממנו בשביל ריוח ממון – אין למחות בו (עפ"י אגרות משה חו"מ ח"א קג. ע"ש. עוד בעניני תרומת דם – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה ריט). קושרים את טבור הילוד בשבת. רבי יוסי אומר: אף חותכים. וטומנים את השליא כדי שיחם הולד. ומודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות שחותכים, מפני שמתנתקים המה זה מזה ומסתכנים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב: הלכה כרבי יוסי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב: כל האמור בפרשת תוכחה שביחזקאל, עושים לחיה בשבת; מיילדים את הולד, חותכים הטבור, רוחצים הולד, מולחים אותו ומלפפים (וכן מעצבים את החוליות שנתפרקו (עפ"י רש"י קמז:). ויש אוסרים (ע' תורי"ד שם ולעיל קכג).

ב. רבה רב יוסף אמרו: אין סחיטה בשיער, ובוזה פרושו דברי הברייתא לענין הבאת שמן ליולדת על ידי שיער חברתה. ורב אשי פרש הברייתא גם אם ננקוט יש סחיטה לשיער. כתבו המפרשים שרב אשי אינו חולק לדינא אלא מיישב הברייתא בכל אופן לרווחא דמילתא. עוד כתבו הפוסקים לשמוע מדברי הגמרא שגם לדעת האומרים אין סחיטה בשיער – אסור לסחוט השיער מדרבנן [ולכך אם יש די בשמן שביד – תביא לה חברתה ביד ולא בשיער]. וסתימת הפוסקים שאין חילוק בין שמן ושאר משקים למים. ומכל מקום אין נמנעים מלטבול בשבת, כי אין חוששים שמא יסחוט השיער. וגם מותר לנגב השיער במגבת (שש"כ ועוד). ויש מתירים לרחוץ הזקן במים מלכלוך שעליו, (משום פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן). ויש מחמירים בדבר.

פרק תשעה עשר; דף קל

ר. א. מכשירי מילה, האם דוחים את השבת?
 ב. שכחו להביא את האיזמל מערב שבת למול, האם אפשר להביאו מרשות היחיד דרך גגות וחצירות וקרפפות?
 ג. האם מותר להעביר את האיזמל במבוי שלא נשתתפו בו, מראשו לסופו?
 א. רבי אליעזר אומר: מכשירי מילה דוחים את השבת (ומקורו מבואר להלן קלב), ולכן אם לא הביאו כלי מערב שבת – מביאו בשבת [מגולה, לחיבוב מצוה (כן אמר לוי ותניא נמי הכי). ובשעת הסכנה שגזרו שלא למול – מביאים אותו מכוסה על פי עדים, שיוכלו להעיד שאיזמל של מצוה היא ובכך יימנע מחשד]. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל למול. וכן היו נוהגים במקומו.
 א. התוס' ביבמות (יד.) כתבו שבמתכוין היו מביאים עצמם לידי כך, שיצטרכו לעשות פחמים לעשות ברזל – משום חיבוב מצוה, אבל בתוס' בסוגיתנו משמע שאין עושים כן אלא בששכחו וכד'.
 ב. בכל מקום שנצרכים לחלל השבת מפני פיקוח נפש, יתכן שראוי לעשות באופן שהוא ידוע שעוסק בהצלת נפש, כדי למנוע חשד (ע' חדושים ובאורים קמו: שצדד בדבר).

חכמים חולקים וסוברים שאין מכשירי מילה דוחים את השבת. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת – אינה דוחה את השבת. שאי אפשר לעשות מערב שבת (כגון המילה עצמה) – דוחה את השבת.

הלכה כחכמים, שר"א שמותי הוא (רש"י פירש: שנידוהו. ושאר הראשונים נקטו לפרש כדברי הירושלמי: מתלמידי בית שמאי הוא). ועוד, שרבים ויחיד הלכה כרבים. וכן אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא (קלג.). [אמר רבי יצחק: עיר אחת היתה בא"י שהיו עושים כרבי אליעזר והיו מתים בזמנם (בזכות ציותם להוראתו). ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל על המילה, ועל אותה העיר לא גזרה].

א. אם אפשר להביא את התינוק אצל הסכין; משמע בתוס' (ד"ה רבי אליעזר) לפי תירוץ אחד שאם ניתן להשאיר התינוק באותו מקום לאחר המילה – לדברי רבי אליעזר מביאים את התינוק ולא את הסכין מפני שהחי נושא את עצמו [קודם המילה שהוא בריא] ואין בנשיאתו משום הוצאה. וכמה ראשונים חולקים וסוברים שבכל אופן אין צורך בהבאת התינוק, שהריהו ככפות ואינו נושא את עצמו, הלכך נשיאתו כמוה כנשיאת הסכין.

ולפי תירוץ אחר בתוס', כיון שקל יותר להביא הכלי מלהביא התינוק – עדיף להביא הכלי כדי למהר המצוה. ומאותו הטעם מותר להוליך הסכין ברשות הרבים ואין צריך להביאו דרך חצרות גגות וקרפיות – למהר המצוה. ואולם אם אפשר להביאו דרך חצר מעורבת בהיתר גמור, אין מתיר ר"א להביאו דרך רשות הרבים (עפ"י תוס' ד"ה ומי שרי. ומשמע אף אם המצוה מתעכבת בכך).

ויש אומרים שבכל אופן אין צריך להדר אחר מיעוט מלאכות לרבי אליעזר כיון שניתנה שבת לידחות אצל המילה ומכשיריה. ומכל מקום אם יש איזמל, אין התר לעשות איזמל חדש שאין זה צורך המילה אלא צורך עשיית כלי (ערמב"ן ועוד).

ב. אם אפשר להביא האיזמל על ידי אמירה לנכרי, מודים חכמים שאומרים לנכרי להביא; לדעת הרי"ף ורי"א ועוד ראשונים מותר דוקא דרך גגות וקרפיות שאז הוא 'שבות דשבות במקום מצוה', ולדעת בה"ג מותר אפילו דרך רשות הרבים. ופסק השו"ע כדעה הראשונה. והרמ"א כתב שהמיקל וסומך על דעה השניה לא הפסיד, ומכל שכן לענין הוצאה מרשות לרשות שבזמן הזה אין לנו רשות הרבים לדעת הרבה פוסקים (עפ"י או"ח שלא, ו במשנ"ב).

ג. יש מי שכתב להסתפק אם מכשירי מילה דוחים יום טוב שני באיסור שבות, כגון הליכת המוהל חוץ לתחום (ע' בשו"ת אחיעזר ח"ג נט, ג. והביא משו"ת בית יצחק שהקל בדבר).

ב. הבאת האיזמל בשבת דרך גגות חצרות וקרפיות; מבוואר בברייתא שלחכמים אסור הדבר, שהעמידו חכמים דבריהם במקום איסור כרת (פסחים צב כפרש"י כאן). ולרבי אליעזר מותר אפילו ברשות הרבים כאמור.

ולרבי שמעון מותר להוליך מגג לקרפף ולחצר כלים ששבתו בתוכם בכניסת השבת, ואפילו לדבר הרשות [ולרבי מאיר (בעירובין פט ז) מותר רק מגג לגג או מחצר לחצר או מקרפף לקרפף אבל לא מגג לחצר וכו']. ולדברי חכמים גגים וחצרות רשות אחת הן וקרפפות רשות אחת], אבל אסור להכניס האיזמל לבית.

יש מהגדולים שפסקו כחכמים שאין להביא דרך גגות וחצרות. והרי"ף הקשה על דבריהם מהסוגיא בעירובין ופסק כרבי שמעון. וכן כתבו התוס' וש"ר. (ומ"מ פרשו התוס' שבאותו מעשה שסמכו על ר"ש והביאו דרך גגות וחצרות, אם היו זכורים בערב שבת היו מביאים האיזמל מראש משום שחכמים חולקים).

ומהרש"א פירש בדעת אותם גדולים, וכן בדעת רש"י (ד"ה ואיתוהו), שלדברי רבי שמעון לא העמידו חכמים דבריהם באיזמל, ומותר להעבירו במבוי אפילו הכלי בבית [וכן התינוק. ע' בית יצחק או"ח מב,ה]. ובוזה פסקו כחכמים שאין להביא דרך גגות באופן זה.

ג. מבוי שלא נשתתפו בו; לדברי רב (כפי שאמר רבי זירא משמו, ורב נחמן בשם רבה בר אבוה פרש דבריו), אם עירבו חצירות עם הבתים – אין מטלטלים בו אלא בד' אמותיו, שהבתים גורמים להצריך שיתוף לכל בני המבוי [אבל בלא הבתים קיי"ל שחצר ומבוי רשות אחת הן, כרבי שמעון]. לא עירבו חצירות עם בתים – מותר לטלטל בכולו (כלים ששבתו בתוכו. רש"י, ריטב"א), שהבתים מסולקים הם וכמי שאינם, מאחר ואסור להוציא מהם לחצרות (רב אשי).

א. כתבו התוס' והר"ן שאנו נוקטים כשמואל ורבי יוחנן (בעירובין) שפסק כרבי שמעון שחצר ומבוי רשות אחת בין עירבו בין שלא עירבו, הלכך מותר לטלטל בכולו בכל אופן.

ב. לפי מה שכתבו התוס' לדייק מלשון 'פעם אחת שכחו', הרי לפי מה שפירש ר' אושעיא המעשה במבוי שלא נשתתפו בו, א"כ משמע לכאורה שלכתחילה אין להסתמך על כך, לטלטל במבוי, אלא יש להביא האיזמל מערב שבת. וצ"ע.

דף קלא

רי"א. מכשירי מצוות, האם דוחים את השבת?

כאמור, לדברי חכמים אין מכשירי מילה דוחים את השבת, והוא הדין לשאר מצוות. ולדברי רבי אליעזר, מכשירי מצוות המחויבות בשבת דוחות את השבת; מילה (כדלהלן קלב); שתי הלחם (כגון קצירה (ריטב"א) או אפיה – גזרה שוה 'הבאה' 'הבאה' מעומר); עומר (בחריש ובקציר תשבת – מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קצירת העומר שהיא מצוה); לולב (ביום הראשון – אפילו בשבת); סוכה (שבעת ימים – מלולב); מצה (ג"ש חמשה עשר – חמשה עשר מסוכה); שופר (יום תרועה יהיה לכם – אפילו בשבת. ולמדים גם לתקיעת יובל ביוה"כ"פ). ואולם תליית ציצית בבגדו או עשיית מזוזה לפתחו אינן דוחות את השבת, שאינן מצוות המוטלות על האדם בחיוב מוחלט, הואיל ובידו להפקיר בגדו או ביתו ויפטר. א. יש מי שכתב [מסברא] שאף לרבי אליעזר אין מכשירים דוחים אלא למי שמחוייב במצוה ולא לאדם אחר (עפ"י זכר יצחק א).

ב. גם לדברי חכמים, אפיית שתי הלחם דוחה את השבת לדעת האומר תנור מקדש, שא"א לאפות הלחם מאתמול שהרי ייפסל בלינה (עפ"י מנחות עב). ואולם להלכה אין אפייתן דוחה שבת. וכן לענין קצירת העומר, מחלוקת התנאים היא האם דוחה את השבת אם לאו, הואיל ואפשר לעשותה ביום (ע' במנחות עב). ופסק הרמב"ם (תמידין ומוספין ז,ו) שדוחה. ונחלקו האחרונים כאשר לא נקצר העומר בלילה או נקצר ונפסל, האם קוצרים ביום בשבת (שירי הקרבן ירושלמי ר"ה א,ח) אם לאו (מנ"ח שב,י).

דף קלב

רי"ב. א. מנין שמילה בזמנה דוחה שבת?

ב. מנין שמילה דוחה איסור קציצת הצרעת, בזמנה ושלא בזמנה?

ג. מה טעם אין קוצצים את הצרעת כדי להקריב קרבנות ולעבוד במקדש?